Henryk Cimek

DZIAŁALNOŚĆ STANISŁAWA OSIECKIEGO W SEJMIE USTAWODAWCZYM (1919–1922)

Stanisław Osiecki (1875–1967) był wnukiem uczestnika powstania listopadowego, działaczem ruchu ludowego, niepodległościowego, sportu i turystyki, redaktorem i wydawcą prasy ludowej. Urodził się w Ciechanowie w rodzinie urzędniczej. Studiował na Politechnice w Warszawie i na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, ale studiów nie ukończył. Działalność polityczną rozpoczął w 1905 r. w Polskim Związku Ludowym, był redaktorem i wydawcą jego organów prasowych: „Głosu Gromadzkiego”, „Zagonu” i „Życia Gromadzkiego”. Od 1908 r. związany z ruchem zaraniarskim, w grudniu 1915 r. współzałożyciel Polskiego Stronnictwa Ludowego w Królestwie Polskim (od listopada 1918 r. PSL Wyzwolenie) i członek jego Zarządu Głównego, współzałożyciel „Wyzwolenia”, organu prasowego tego stronnictwa. Z ramienia PSL Osiecki został członkiem Wydziału Wykonawczego utworzonego 18 grudnia 1915 r. Centralnego Komitetu Narodowego, a następnie działał w powstałej w jego miejsce w czerwcu 1917 r. Komisji Porozumiewawczej Stronnictw Demokratycznych. Współpracował z Polską Organizacją Wojskową i był zwolennikiem zjednoczenia stronnictw ludowych z Galicji i Królestwa Polskiego (szerzej zob.: Szaflik 1979: 326–328; Giza 1968: 231 i nn.; hasło: *Stanisław Osiecki* [w:] *Słownik biograficzny...* 1989: 301; Molenda 1965: 31 i nn.; Cimek 2008: 79 i nn.; *Twórcy ruchu ludowego...* [b.m.r.]: 4–6; Turowska-Bar 1963: 173; *Władze naczelne...* 1965: 389 i nn.).

26 stycznia 1919 r. Osiecki został wybrany na posła do Sejmu Ustawodawczego z listy PSL Wyzwolenie w 19. okręgu wyborczym (Łuków i Garwolin). Pełnił funkcję wiceprezesa Klubu Poselskiego PSL Wyzwolenie (3–14 lutego 1919 r.), a od 14 lutego 1919 r. był wicemarszałkiem Sejmu Ustawodawczego. Kiedy po krótkotrwałym zjed-

noczeniu (8 października 1919 r.) klubów PSL Wyzwolenie i PSL Piast oraz utworzeniu Klubu Posłów PSL, 22 stycznia 1920 r. doszło do reaktywowania Klubu Poselskiego PSL Wyzwolenie, Osiecki pozostał w Klubie Posłów PSL, który wkrótce zaczął używać nazwy Klub Poselski PSL Piast. Od 15 lutego 1920 r. pełnił funkcję członka Zarządu Głównego tego stronnictwa. Osiecki pracował w sześciu komisjach sejmowych: konstytucyjnej (referent), likwidacyjnej, przemysłowo-handlowej, regulaminowej i nietykalności poselskiej, skarbowo-budżetowej (referent, od 1921 r. przewodniczący) oraz spraw zagranicznych (Rzepecki 1920: 145–147; Sprawozd. stenogr. ... 14 II 1919, łam 35; Cimek 2008: 79, 113–115).

Osiecki zabierał głos z trybuny sejmowej 107 razy, najwięcej ze wszystkich posłów ludowych. W większości były to wystąpienia związane z pracą w komisjach, głównie w skarbowo-budżetowej. Osiecki nie uczestniczył w dyskusji sejmowej nad reformą rolną, natomiast w pracach nad konstytucją działał głównie w Komisji Konstytucyjnej. W dyskusji plenarnej nad ustawą zasadniczą wystąpił tylko dwukrotnie, zabierając głos nad art. 113 (mniejszości narodowe). Polemizował z posłami żydowskimi, m.in. z Abrahamem Thonem, według których zapisanie w konstytucji praw mniejszości narodowych kolidowało z traktatem wersalskim. Według Osieckiego prawa te były „całkowicie zagwarantowane” w art. 112 (Sprawozd. stenogr. ... 16 XI 1920, łam 48). Zaproponował natomiast poprawkę do art. 113, postulując, by przyszłe ustawodawstwo miało większą swobodę w ujęciu praw różnych narodowości. Poprawka to została odrzucona (Sprawozd. stenogr. ... 5 II 1921, łam 15). Posłowie nie zaakceptowali również poprawki Osieckiego, który wnioskował wstawienie dodatkowego artykułu (103^a) zobowiązującego państwo do otoczenia pieczą i ochroną zabytków, dzieł sztuki, okazów przyrody i krajobrazu. Osiecki powoływał się na podobne zapisy w konstytucji niemieckiej. Argumentował, że dzieła sztuki były w większości przywłaszczone przez zaborców, którzy niszczyli także zabytki przyrody, m.in. Puszczę Białowieską i lasy podtatrzańskie. Za wnioskiem głosowało 114 posłów, przeciw 175 (Sprawozd. stenogr. ... 23 XI 1920, łam 34; Sprawozd. stenogr. ... 4 II 1921, łam 51–52).

Znacznie częściej niż w sprawie konstytucji Osiecki zabierał głos w kwestii granic Polski. Należał do tych posłów, którzy – oprócz Jana Dąbskiego z PSL Piast i Macieja Rataja z PSL Wyzwolenie (od 1920 r. członek PSL Piast) – najpełniej prezentowali poglądy ludowców w sejmie do czasu dyskusji nad sprawozdaniem delegacji polskiej na

konferencję pokojową w Paryżu (22–23 maja 1919 r.). 3 i 4 kwietnia 1919 r. odbyła się debata sejmowa nad sprawozdaniem Komisji Spraw Zagranicznych m.in. w sprawie „kresów polskich", które złożył jej przewodniczący Stanisław Grabski ze Związku Sejmowego Ludowo-Narodowego (Sprawozd. stenogr. ... 3 IV 1919, łam 6 i nn.; SU, druk nr 220). Osiecki zgadzał się z Grabskim, że na zachodzie Polska powinna mieć korzystniejszą granicę od tej, którą posiadała przed I rozbiorem w 1772 r., uzyskując m.in. Górny Śląsk i część Prus Wschodnich. Między Grabskim i Osieckim istniały natomiast rozbieżności co do granic wschodnich, pierwszy był bowiem zwolennikiem programu inkorporacyjnego, a drugi federacyjnego[1]. Osiecki krytykował Komitet Narodowy Polski m.in. za to, że nie konsultował z sejmem noty w kwestii przebiegu wschodniej granicy Polski, którą ten złożył na konferencji pokojowej[2]; nota ta przesądzała w dużym stopniu politykę wschodnią Polski. Zdaniem Osieckiego w granicach Polski znalazłoby się zbyt dużo mniejszości narodowych, zwłaszcza Ukraińców. Był też przeciwny podziałowi Białorusi na dwie części. Opowiadał się za utworzeniem trzech państw oddzielających Polskę od Rosji, tj. Litwy, Białorusi i Ukrainy, ściśle związanych z Polską lub pozostających z nią w przyjacielskich stosunkach. Postulat ten wysunął, choć uważał, że narody te, zwłaszcza Białorusini, nie były jeszcze gotowe do „samodzielnego życia" państwowego.

Osiecki widział dwa główne cele polskiej polityki wschodniej. Pierwszy to dobrowolne porozumienie z Białorusinami, Litwinami i Ukraińcami, którzy – jego zdaniem – nie byli jeszcze przygotowani do utrzymania własnych państw. Drugi miał polegać na odsunięciu granicy rosyjskiej jak najdalej na wschód od polskiej granicy etnicznej. Osieckiemu chodziło o to, by Rosja, która nie chciała zrezygnować z kresów, nie sąsiadowała z Polską. Dlatego był zwolennikiem powstania trzech wspomnianych już państw: ukraińskiego, litewskiego i białoruskiego. W ten sposób powstałby „wał, który chroniłby nas przed Rosją nie tylko teraz, ale i na przyszłość, i odsunąłby tego kolosa od rdzennie etnograficznych granic Polski i stworzyłby nam jednocześnie sprzymierzeńców do walki z nim o niezależność naszą i ich" (Sprawozd. stenogr. ... 3 IV 1919, łam 22).

Zasadniczym warunkiem porozumienia się z nowymi państwami powstałymi przy polskich granicach miała być zgoda na włączenie do

[1] Na temat programu inkorporacyjnego i federacyjnego szerzej patrz: Grygajtis 2001; Deruga 1969; Dmowski 1988.

[2] Tekst noty zob. Dmowski 1988: 315–317.

Polski ziem z ludnością „w znacznym stopniu polską”. Do takich ziem Osiecki zaliczył prawie całą gubernię wileńską oraz pięć powiatów guberni grodzieńskiej: białostocki, bielski, grodzieński, sokólski i wołkowyski. W skład państwa polskiego miała również wejść „prawie cała Galicja Wschodnia, przede wszystkim ze Lwowem i Zagłębiem Borysławskim”.

Osiecki twierdził, iż najwięcej szans ma utworzenie niepodległej Ukrainy. Sporo danych przemawiało również za uzyskaniem niepodległości przez Litwę. Polska miała popierać utworzenie niezawisłej Litwy pod następującymi warunkami: miało to być państwo w granicach etnicznych, jednocześnie zapewniające równouprawnienie mniejszości polskiej i pozostające z Polską w przyjacielskim związku, wykluczającym sojusz z Niemcami bądź Rosją.

Niewielkie szanse na zorganizowanie własnego państwa Osiecki dawał Białorusinom, głównie z uwagi na ich niewystarczający poziom świadomości narodowej. Był przeciwny dzieleniu Białorusinów na zachodnich i wschodnich. Proponował, by traktować ich jako jeden naród i udzielać im pomocy, tak aby mogli stworzyć taki organizm państwowy, w którym ludność polska zamieszkująca Białoruś byłaby zupełnie równouprawniona i który by jednocześnie oświadczył się za silnym związkiem z państwem polskim” (Sprawozd. stenogr. ... 3 IV 1919, łam 21). Warunkiem „bezwzględnego” opowiedzenia się za utworzeniem państwa białoruskiego miało być również włączenie doń wszystkich ziem białoruskich.

Osiecki nie zgadzał się ze „Sprawozdaniem komisji konstytucyjnej w sprawie przedstawicielstwa sejmowego ludności polskiej z ziem wschodnich” (SU, druk nr 322). W sprawozdaniu wzywano rząd, by do końca kwietnia 1919 r. przedłożył sejmowi do zatwierdzenia listę szesnastu osób, które stanowić miały tymczasowe sejmowe przedstawicielstwo ludności polskiej z tych terenów. Sprawa stanęła na porządku obrad sejmu 8 kwietnia 1919 r. Ponieważ referent większości komisji (Witold Kamieniecki) był nieobecny, sprawę w imieniu większości i mniejszości komisji referował Osiecki. Opowiedział się za wyłonieniem posłów wyłącznie w drodze wyborów na podstawie ordynacji z 28 listopada 1918 r. i to tylko na tych terenach, które uprzednio zostaną przyłączone do Polski. Próbę załatwiania wówczas tego problemu uznał więc za przedwczesną[3].

---

[3] Wniosek mniejszości komisji oprócz Osieckiego podpisali: Irena Kosmowska, Maciej Rataj i Eustachy Rudziński z PSL Wyzwolenie oraz Ignacy Daszyński, Zygmunt Marek i Mieczysław Niedziałkowski ze Związku Polskich Posłów Socjalistycznych. SU, druk nr 322; Sprawozd. stenogr. ... 8 IV 1919, łam 20–22.

Osiecki w imieniu klubu PSL z zadowoleniem przyjął z trybuny sejmowej podpisanie umowy o preliminariach pokojowych i rozejmie między Polską a Rosją Radziecką, co nastąpiło w Rydze 12 października 1920 r. Z uznaniem wyrażał się m.in. o zapisach umowy ustalających granicę Polski z Łotwą, jak również o tych, które mogły w przyszłości doprowadzić do powstania niepodległych państw – białoruskiego i ukraińskiego (Sprawozd. stenogr. ... 22 X 1920, łam 9–10). Należy podkreślić, że syn Osieckiego z pierwszego małżeństwa Tadeusz (ur. w 1900 r.) poległ 26 września 1920 r. w bitwie nad Słuczą, a więc niecały miesiąc przed wejściem w życie rozejmu kończącego wojnę polsko-radziecką (18 października 1920 r.) (Sprawozd. stenogr. ... 5 X 1920, łam 64). Osiecki poparł wniosek posłów Związku Sejmowego Ludowo-Narodowego o rozciągnięcie na ziemie wschodnie administracji państwowej i unormowanie stanu prawno-politycznego na ziemiach przyłączonych do Polski na mocy umowy o preliminariach pokojowych i rozejmu z 12 października 1920 r. Osiecki zgłosił kilka poprawek do tej ustawy, którą sejm przyjął 4 lutego 1921 r., a więc jeszcze przed podpisaniem traktatu ryskiego 18 marca 1921 r. Była to pierwsza ustawa sejmowa regulująca stosunki prawne na ziemiach wschodnich (Sprawozd. stenogr. ... 4 II 1921, łam 1, 3–5).

Osiecki zabierał głos w sprawie Śląska Cieszyńskiego, Spisza i Orawy, a zwłaszcza tych dwóch ostatnich ziem. Działo się tak m.in. dlatego, że ich losy ważyły się długo i ostatecznie zostały rozstrzygnięte dopiero pod koniec lipca 1920 r. 21 marca 1919 r. sejm rozpatrywał m.in. wniosek Osieckiego w sprawie przyłączenia do Polski Spisza, Orawy i okręgu czadeckiego, które – jego zdaniem – ciążyły ku Polsce i miały polski charakter. Osiecki jednocześnie przekonywał, że w interesie Polski leżało utworzenie niepodległego państwa słowackiego (Sprawozd. stenogr. ... 21 III 1919, łam 977–979).

3 kwietnia 1919 r. sejm rozpatrywał nagły wniosek zgłoszony przez Osieckiego, który podpisało ponad 30 posłów ze wszystkich klubów. Dotyczył on nielegalnego poboru do wojska czechosłowackiego na Spiszu, Orawie i w okręgu czadeckim, które wcześniej należały do węgierskiej części monarchii austriacko-węgierskiej. Tereny te podzielono po I wojnie światowej między stronę słowacką i polską zgodnie z kryterium etnicznym. 13 stycznia 1919 r. wojska polskie, które stacjonowały tutaj od 4 listopada 1918 r., musiały – po wkroczeniu wojsk czeskich w końcu grudnia 1918 r. – wycofać się na dotychczasową granicę między Galicją i Węgrami. Osiecki uzasadniał nagłość wniosku tym, że Czesi, których uznał za okupantów, zawładnęli tymi terenami, stosując

„podstęp i gwałt”, a następnie zaczęli siłą wcielać do swojego wojska ludność polską. Sejm jednogłośnie zobowiązał rząd do złożenia niezwłocznego protestu (Sprawozd. stenogr. ... 3 IV 1919, łam 52–53).

Rada Najwyższa zaleciła w maju 1919 r., by Polacy i Czesi sami rozstrzygnęli sporne problemy graniczne, dając na to czas do 5 sierpnia. Rokowania, które toczyły się od 22 do 28 lipca w Krakowie, zakończyły się niepowodzeniem, ponieważ Czesi odrzucili wniosek strony polskiej, która proponowała plebiscyt. Za tym ostatnim rozwiązaniem opowiedziała się Rada Najwyższa 27 września 1919 r. Zgodnie z jej postanowieniem plebiscyt planowano zorganizować na terenach, które 1 kwietnia 1914 r. stanowiły Księstwo Cieszyńskie, oraz na terytorium Spiszu i Orawy. Plebiscyt miał się odbyć najpóźniej w ciągu trzech miesięcy pod auspicjami Międzynarodowej Komisji Plebiscytowej (Cimek 2008: 228, 251).

17 października 1919 r. doszło w sejmie do debaty nad sprawozdaniem Komisji Spraw Zagranicznych w kwestii plebiscytu na Śląsku Cieszyńskim oraz Spiszu i Orawie. Sprawozdawcą był Osiecki, który decyzję Rady Najwyższej z 27 września uznał za krzywdzącą dla strony polskiej, choć samą zasadę przyjął z uznaniem. Plebiscytem nie objęto bowiem całego spornego terytorium, wyłączając ziemię czadecką oraz południową część Spiszu (dolinę Popradu – powiaty lubomelski i kieszmarski). Wskutek tego około 85 tys. mieszkańców tych terenów, w olbrzymiej większości Polaków, zostało pozbawionych prawa głosu. Komisja zaproponowała izbie przyjęcie rezolucji domagającej się od rządu, by ten podjął energiczne działania zmierzające do naprawienia tego błędu. Wniosek przyjęto jednomyślnie (Sprawozd. stenogr. ... 17 XI 1919, łam 11).

Osiecki zarzucał delegacji polskiej na konferencję pokojową w Paryżu zbytnią ustępliwość wobec Czechów, którzy stosowali przemoc wobec Polaków, zwłaszcza na Spiszu i Orawie. Zwracał uwagę na to, że Międzynarodowa Komisja Plebiscytowa urzędująca na Śląsku Cieszyńskim nie działała na Spiszu i Orawie. 18 marca 1920 r. sejm przyjął rezolucję zgłoszoną przez Osieckiego, w której wzywano m.in. do wprowadzenia wojsk koalicyjnych na te tereny „w celu zabezpieczenia ludności przed gwałtami czeskimi” (Sprawozd. stenogr. ... 18 III 1920, łam 66).

Osiecki był także inicjatorem wniosku, w którym protestowano przeciwko rozporządzeniu administracyjnemu Międzynarodowej Komisji Plebiscytowej w Cieszynie z 19 kwietnia 1920 r. faworyzującemu Czechów. We wniosku domagano się m.in. usunięcia czeskich staro-

stów, urzędników i straży granicznej oraz wprowadzenia w ich miejsce administracji wyłonionej z miejscowej ludności polskiej. Żądano także powiększenia załogi wojsk koalicyjnych oraz ustanowienia warunków umożliwiających bezstronne przeprowadzenie plebiscytu. Sejm jednomyślnie uchwalił nagłość tego wniosku (Sprawozd. stenogr. ... 14 V 1920, łam 70 i nn.; SU, druk nr 1793), podobnie jak wniosku dotyczącego rozporządzenia szkolnego Międzynarodowej Komisji Plebiscytowej z 16 kwietnia 1920 r. zmieniającego bez zgody rządu polskiego statut organizacyjny administracji szkolnej w Księstwie Cieszyńskim. We wniosku tym postulowano przywrócenie dotychczasowej polskiej administracji szkolnej na Śląsku Cieszyńskim na czas plebiscytu[4].

Plebiscyt jednak nie odbył się 10 lipca 1920 r. delegacje polska i czechosłowacka na konferencję w Spa podpisały deklarację, w której godziły się na zawieszenie plebiscytu i podjęcie decyzji w sprawie toczącego się sporu przez państwa sprzymierzone. Rada Ambasadorów 28 lipca 1920 r. zadecydowała o podziale Śląska Cieszyńskiego. Czesi otrzymali Śląsk Zaolziański z Zagłębiem Karwińskim, a więc cały okręg przemysłowo-górniczy, natomiast Cieszyn podzielono na dwie części. Po stronie czeskiej pozostało około 150 tys. Polaków. Na Spiszu i Orawie Polsce przyznano 27 wsi z ponad 30 tys. ludności, a Czechosłowacji 44 wsie z 40 tys. ludności, w większości polskiej. Nie wzięto pod uwagę ani woli ludności, ani zasady etnicznej. Stało się tak dlatego, o czym strona polska zapewne wówczas nie wiedziała, że 28 września 1918 r. Francja zobowiązała się na piśmie poprzeć dążenia do utworzenia państwa czechosłowackiego w granicach historycznych, obejmującego także Księstwo Cieszyńskie. Polska uznawała je za część swojego terytorium głównie z przyczyn etnicznych. Ze spisu ludności w 1910 r. wynikało bowiem, że na Śląsku Cieszyńskim mieszkało 54,8% Polaków, 27,1% Czechów i 18,0% Niemców (szerzej zob. Cimek 2008: 225–226; Dąbrowski 1923, 62 i nn.; *Sprawy polskie*: 1967: 87; Pobóg-Malinowski 1956: 278, 284 i nn.).

Osiecki w swoich wystąpieniach sejmowych zajmował się głównie sprawą kształtu granic Polski, zwłaszcza południowych i wschodnich, w mniejszym stopniu charakterem jej ustroju. Znamienne, że w Sejmie Ustawodawczym nie brał udziału w dyskusji nad reformą rolną, choć w późniejszych latach był m.in. ministrem reform rolnych (24 lipca – 15 grudnia 1923 r.). Zajmował się także wieloma innymi kwestiami:

---

[4] Problem ten dotyczył około 13 tys. uczniów i 240 nauczycieli narodowości polskiej. Sprawozd. stenogr. ze 147 pos. ..., łam 70; SU, druk nr 1792.

budżetu państwa, odbudową kraju ze zniszczeń wojennych, pomocą dla ludności poszkodowanej w czasie wojny, wreszcie problemami sportu i turystyki. Był jednym z najaktywniejszych posłów w Sejmie Ustawodawczym, wyróżniając się zwłaszcza pracą w komisjach.

Bibliografia

Cimek H., 2008, *Walka ludowców o Polskę, jej granice i ustrój w latach 1914–1922*, Rzeszów.
Dąbrowski W. (zestawił), 1923, *Kwestia cieszyńska. Zbiór dokumentów z okresu walki o Śląsk Cieszyński 1918–1920*, Katowice.
Deruga A., 1969, *Polityka wschodnia Polski wobec ziem Litwy, Białorusi i Ukrainy (1918–1919)*, Warszawa.
Dmowski R., 1988, *Polityka polska i odbudowanie państwa*, t. II, komentarzem opatrzył T. Wituch, Warszawa.
Giza S., 1968, *Stanisław Osiecki (1875–1967)* [w:] *Przywódcy ruchu ludowego*, Warszawa.
Grygajtis K., 2001, *Polskie idee federacyjne i ich realizacja w XIX w. i XX w.*, Częstochowa.
Molenda J., 1965, *Polskie Stronnictwo Ludowe w Królestwie Polskim 1915–1918*, Warszawa.
Pobóg-Malinowski W., 1956, *Najnowsza historia polityczna Polski 1864–1945*, t. II, cz. I, Londyn.
Rzepecki T., 1920, *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919 roku*, Poznań.
Słownik biograficzny działaczy ruchu ludowego, 1989, Warszawa.
Sprawozd. stenogr. z 2 pos. SU, 14 II 1919.
Sprawozd. stenogr. z 17 pos. SU, 21 III 1919.
Sprawozd. stenogr. z 24 pos. SU, 3 IV 1919.
Sprawozd. stenogr. z 28 pos. SU, 8 IV 1919.
Sprawozd. stenogr. z 89 pos. SU, 17 XI 1919.
Sprawozd. stenogr. z 131 pos. SU, 18 III 1920.
Sprawozd. stenogr. z 147 pos. SU, 14 V 1920.
Sprawozd. stenogr. z 169 pos. SU, 5 X 1920.
Sprawozd. stenogr. z 177 pos. SU, 22 X 1920.
Sprawozd. stenogr. ze 185 pos. SU, 16 XI 1920.
Sprawozd. stenogr. z 188 pos. SU, 23 XI 1920.
Sprawozd. stenogr. z 206 pos. SU, 4 II 1921.
Sprawozd. stenogr. z 207 pos. SU, 5 II 1921.
Sprawy polskie na Konferencji Pokojowej w Paryżu w 1919 r. Dokumenty i materiały, t. II, 1967, Warszawa.
SU, druk nr 220.
SU, druk nr 322.
SU, druk nr 1792.
SU, druk nr 1793.

Szaflik J.R., 1979, *Osiecki Stanisław pseud. Kowalski (1875–1967)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIV/1, Wrocław.

Turowska-Bar J., 1963, *Polskie czasopisma o wsi i dla wsi od XVIII w. do 1960 r.*, Warszawa.

Twórcy ruchu ludowego w byłym Królestwie Polskim [b.m.r.].

Władze naczelne stronnictw ludowych (1861–1965), 1965, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego", nr 7.